

SITUAȚIA POLITICĂ A ORAȘULUI TÎRGOVIȘTE ÎNTRE ANII 1626—1639

MIHAI OPROIU

Situația politică din jurul anilor 1625 i-a ipmus lui Alexandru Coconul și lui Radu Mihnea adoptarea unor măsuri pentru stabilirea unor „strînse legături între Moldova și Țara Românească”¹ printre care se număra și stabilirea reședinței domnești la București.

Părăsirea reședinței domnești de la Tîrgoviște spre sfîrșitul domniei lui Alexandru Coconul, a schimbat radical viața orașului atît din punct de vedere social-economic, cît și politic, anii 1626—1629 imprimînd dezvoltării vechii reședințe caracteristici noi.

În anii imediat următori (1626, 1627), activitatea orășenilor a rămas fremătătoare majoritatea locuitorilor rămînînd pe loc². Domnia lui Alexandru Coconul era considerată prea puțin sigură pentru a crea tîrgoviștenilor iluzia că această măsură va fi de durată, mai ales după moartea tatălui său în Moldova. Ca în alte vremuri bune în documente se întîlnesc menționați „Pirvul ot Tîrgoviște”, Neagoe logofăt din Tîrgoviște și alții³.

De abia spre sfîrșitul anului 1627/cînd Alexandru Coconul a căzut și noul domn s-a stabilit tot la București, se poate constata că activitatea orașului a scăzut și observăm cum orășenii care aveau ocupații și interese strîns legate de curtea domnească s-au deplasat spre noua reședință de la București unde documentele îi menționează cumpărînd locuri, căsătorindu-se, sau vînzînd vechile proprietăți din Tîrgoviște⁴.

Remarcăm și faptul că cei care au părăsit Tîrgoviștea și s-au stabilit la București au format în noua reședință o entitate distinctă, purtîndu-și numele „de tîrgovișteni” sau de „ot Tîrgoviște”, fără să mai locuiască în vechea așezare⁴.

Mutarea reședinței domnești a avut repercursiuni importante, Bucureștii întărindu-se economic și politic. Atent observator, Paul Strassburg, venit nu mult după schimbarea reședinței domnești la București/observa „drumurile și piețele orașului... pline de mărfuri scumpe

1. Istoria României, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1963, vol. III, p. 139—140.

2. Doc. Rom. Hist., B., Țara Românească, sec. XVII, vol XXI, p. 214, 222, 415—416.

3. Ibidem, p. 227, 246, 265, 299, 403-4 și vol. XXII, p. 68 și vol. XXIII, p. 507-8.

4. Ibidem, vol. XXI, p. 270—272, 299, 416, 461—463.

pe care le expuseseră spre vânzare negustorii“, subliniindu-se că „era atîta mulțime și desime de norod încît se părea că tot poporul din Țara Românească se adunase în locul acela“. Se arăta că și „curtenii palatului... erau încă și mai numeroși“ contrastînd cu „palatul domnesc... care ... era dărăpănat din cauza vechimii“⁵. Se făcea remarca că în București era atîta mulțime încît se părea că tot poporul din Țara Românească se adunase în locul acela“. Credem că nu greșim dacă interpretăm această informație în lumina documentelor interne și afirmăm că o parte din această „mulțime și desime de norod“ se datora și tîrgoviștenilor, stabiliți acolo unde puteau să-și desfășoare ocupațiile comerciale și meșteșugărești. Numărul curtenilor contrasta cu „palatul domnesc... care... era dărăpănat din cauza vremii“.

Intervenția domnilor următori, care „au trimis din București de au luat cîldarea băii din Tîrgoviște“⁶ cum a fost cazul lui Leon Tomșa și probabil și al altora, a contribuit la dezvoltarea noii reședințe, reprezentînd însă măsuri excepționale, încercînd să se rezolve pentru moment cerințele unei populații sporite.

Documentele acestei perioade amintesc în Tîrgoviște o activitate relativ intensă. Lui Hrizea mare vistier i se întărea „un loc, oricît se va alege în oraș la Tîrgoviște lîngă celelalte prăvălii ce le-a vîndut Spinciul mai înainte cînstitului boier al domniei mele“⁷. Fota cumpăra de la popa Mihalco „1 prăvălie de lîngă ulicioară cu locul cît se va alege pînă în fundul curții drept 7.000 dă bani“ precum și „din pimniță jumătate din groapă... și disupra loc dă o prăvălie, jos alătura cu cea prăvălie... cu locul cît se va alege în fundul curții, drept 20.000 dă bani“⁸. Mihai Ergopol „dă orași“ cumpăra „o roată de moară și din locu dă grădiniță...“ care „iaste... în capul orașului din sus ce se zice Moară dă supt mal“⁹.

Constatăm vînzări, schimburi și întăriri de locuri între locuitorii tîrgovișteni, fapt care subliniază că viața economică s-a menținut la un nivel ridicat. În oraș, documentele menționează prezența unor locuitori cu diverse îndeletniciri și ocupații, căci cei mai mulți tîrgovișteni au rămas pe loc. Întîlnim prezența lui „Pană armașul și feciorul lui Dumitru, Zlate cizmarul și Ducul“ sau „popa Ianiu, popa Necula (preot) domnesc... Radu vornic și Limber șelariul... Mina zugravu și alți negustori“¹⁰. Prețurile s-au menținut ridicate la proprietățile din oraș și din jur și nu se poate vorbi de vînzări în pagubă, căci greutățile inerente oricăror schimbări au fost biruite.

5. *Călători străini despre țările române*, Ed Științifică, București, 1974, vol. V, p. 64.

6. Arh. St. București, Mănăstirea Căldărușani, IX-1.

7. *Doc. Rom. Hist.*, B., Țara Românească, sec. XVII, vol. XXI, p. 270—272.

8. *Ibidem*, p. 378—379.

9. *Ibidem*, p. 464—465.

10. *Ibidem*, p. 416, 461—463, 270—272.

Nu știm dacă focul care „au ars acea bae”¹¹ s-a întins și în oraș, dar urmele lăsate n-au fost mari. Se poate observa că după 1630 s-a stabilit fluctuația, fiind prezenți în documente un număr mare de locuitori¹².

Cu stabilirea reședinței domnești la București se pune problema poziției avută de domnii acestei perioade față de vechiul oraș de scaun, care a continuat să reprezinte o importantă fortăreață militară. Nu se cunosc măsurile luate de Alexandru Coconul, dar, cu siguranță, curtea nu putea rămâne complet părăsită datorită importanței militare. Alexandru Iliș (1626—1629) n-a acordat atenție Tîrgoviștei, cu atât mai mult, cu cît acolo mai trăiau oameni care povesteau despre fuga sa din prima domnie. Nu a întărit decît un act prin care se scutea de dări și slujbe satul Aninoasa care aparținea Mitropoliei din oraș¹³ și a acordat mănăstirii Argeș „vama de la Ocna Mică lîngă Tîrgoviște, jumătate, însă partea domnească, care este din vite, cu tot venitul care se va alege”¹⁴. Acelaș domn, întărind anumite privilegii „preoților, diaconilor și grămăticilor de la biserica Domnească din București” se adresa „județului cu 12 pîrgari, din orașul domniei mele din București și din Tîrgoviște” și birarilor, poruncindu-le „să vă feriți și în pace” să-i lăsați¹⁵. Credem că această măsură se referea și la preoții bisericii Domnești de la Tîrgoviște care însoțiseră pe domn și mai aveau proprietăți și alte probleme de rezolvat în Tîrgoviște.

Mai mult interes pentru vechea reședință întîlnim la domnul următor, Leon Tomșa (1629—1632), cînd actele emise de cancelaria sa sînt mai numeroase și mai interesante. În 1630 întărea „Mitropolii din orașul domniei mele din Tîrgoviște, adică mama sfintelor biserici” mai multe sate¹⁶. Mănăstirea Dealu de lîngă Tîrgoviște „era închinată ca metoh la mănăstirea Iviron de la Athos ca să nu să pustiască”¹⁷, iar mănăstirii Viforita i se acorda o atenție sporită.

În anul 1630 Leon Tomșa, întărea mănăstirii Nucet și părintelui egumen Areta „un loc de casă în orașul domniei mele în Tîrgoviște, cu pivniță și cu loc pentru patru prăvălii și cu tot locul”¹⁸, iar în anul următor, „fiind viitoriu aici la scaun în Tîrgoviște” și trecînd prin satul Livezeni, „am mersu domnia mea în sfînta mănăstire la Nucet”. Cu această ocazie, vîzînd slobozia „fugită și spartă” a acordat mănăstirii noi

11. Arh. St. București, Mănăstirea Căldărușani, IX-1.

12. Doc. Rom. Hist. B, Țara Românească, sec. XVII, vol. XXII, p. 112, 109, 374—375 și vol. XXIII, p. 357, 521—522, 549—550, 647, 255—256, 225—226, 122—125.

13. Ibidem, vol. XXIII, p. 507.

14. Ibidem, vol. XXII, p. 567 ; 560—562.

15. Ibidem, p. 494-5.

16. Ibidem, vol. XXIII, p. 396—397.

17. Ibidem, p. 96.

18. Ibidem, p. 3.

privilegii și scutiri¹⁹.

Încă de la 1 aprilie 1630 întâlnim pe „jupan Gheorghe vornicul i Nestor logofătul” avînd funcția de „ispravnici ai scaunului Tîrgoviștii” întărind-o, carte pentru liniștea unor proprietari din județ²⁰. În 1631 Leon Tomșa se pare că a stat la Tîrgoviște între 11 iunie²¹ pînă spre toamnă²², venire care avea ca scop probabil de a atrage simpatia și sprijinul orașenilor în cazul unui atac din Transilvania.

Se cunoaște că în timpul domniei lui au avut loc puternice lupte între domn și partida boierilor „pămînteni”, pribegii olteni trecînd munții în toamna anului 1630 în Transilvania. În mai 1631 pornea a treia solie prin care se încerca întoarcerea lor, iar a patra solie întilnea avangarda pribegilor care se îndrepta spre București, unde/de altfel/au fost înfrinți.

Străbătînd Țara Românească în 1632, Paul Strassburg, consilier aulic suedez a trecut prin Tîrgoviște „odinioară cetate de scaun”, unde era întîmpinat de slujbașii domnului pentru a-l însoți spre capitala București care era acum „reședința și locuința domnilor”²³.

De aceia evenimentele legate de sfîrșitul domniei lui Leon Tomșa s-au petrecut departe de Tîrgoviște. La 24 iulie 1632/Leon Tomșa a fost mazilit, iar la 20 septembrie/Matei Basarab, reprezentantul partidei oltene se stabilise „în scaun în București”²⁴. La marginea Bucureștilor, în preajma Plumbuitei, Matei Basarab a învins la 25 octombrie pe Radu Alexandru Iliăș și prin deplasarea sa la Constantinopol în ianuarie 1634 reușea să-și consolideze domnia. Venit la tron în împrejurări deosebite, Matei Basarab a reușit să depășească și să rezolve treptat complicatele obstacole ivite de la începutul domniei sale. Se observă că începutul noii domnii s-a desfășurat departe de Tîrgoviște, care a continuat să aibă situația anterioară, în timp ce Bucureștii aflat în mijlocul evenimentelor s-a „dezvoltat destul de intens”²⁵.

În 1634/Matei Basarab a primit poruncă să transporte materiale pentru ridicarea unui pod peste Dunăre în dreptul Rusciucului. Cînd podul fu gata, Murteza pașa se stabili la Giurgiu și timp de patru luni, cît a stat acolo, a reprezentat un permanent pericol pentru noua domnie.

Știind să lucreze rapid, prin intermediul lui Rakoczy, polonii s-au împăcat cu rușii, regele Vladislav al II-lea concentrînd toate forțele împotriva turcilor. Aceasta a determinat pe sultan să se retragă la Constan-

19. Ibidem, p. 396—397.

20. Ibidem, p. 137—138.

21. Ibidem, p. 396—397.

22. R. Gioglovan, M. Oproiu, *Inscripții și însemnări din județul Dimbovița ; Tîrgoviște*, 1975, vol. I, p. 274, nr. 658.

23. *Călători străini...*, vol. V, p. 63.

24.

25. D. Berindei.

tinopol și să-l ucidă pe Abaza pașa, iar țările dunărene răsuflară ușurate cînd în noiembrie Murteza se retrase²⁶.

În anul următor, cînd Matei Basarab „plecase în plimbare dincolo de Olt, Vasile vodă și-a adunat în ascuns oaste ca să-i răpească tronul”. Un boier credincios arăta că Matei Basarab „prinzînd de veste, s-a întors repede și s-a așezat în scaun”, iar Vasile vodă „înțelegînd... că planul lui a fost dat de gol, a trimis în solie pe Catargiul pentru împăcare”²⁷.

Relațiile cu Rakoczy au devenit mai strînse, încheind la București în ziua de 9 iulie un tratat de prietenie.

Cînd Ștefan Bethlen a declanșat în cursul anului 1636 un puternic atac împotriva lui Rakoczy, Matei Basarab afirmă că „atît cit îmi va sta capul drept, nu-i voi lipsi mării sale în nimic”²⁸. Respectînd porunca primită de la sultan, pașa de Silistra se îndreaptă spre Ardeal, înaintînd spre București. Adoptînd cea mai bună poziție, Matei nu i-a pus nici o piedică, dar Kenaan n-a îndrăznit să meargă prea mult, căci Matei concentrase în jurul Bucureștilor 15 mii de soldați. Se zvonea chiar că Kenaan pașa urmărea să-l prindă, dar, dînd dovadă de un curaj deosebit, Matei i-a împiedicat să meargă în ajutorul pașei de Buda. Mai mult, Matei Basarab, a reușit să determine „rechemarea lui Kenaan pașa”²⁹.

În 1637 Matei Basarab a primit poruncă să se prezinte în tabăra turcească de la Ismail, dar, aflînd că Kenaan pașa primise ordin să-l prindă, făcu cale întoarsă, așezînd tabăra lingă Tîrgoviște, unde a stat pînă spre toamnă. Noile încercări ale turcilor din toamna anului 1637 de a pune mina „cu dibăcie și iară varsare de sînge pe domnul muntean” au eşuat³⁰.

Plecînd de la Cetatea Albă și înțeles cu Vasile Lupu, Mohammed Tabani Buiuc a pătruns în Țara Românească și a înaintat pînă la Gherghița, sperînd că-l va găsi pe Matei Basarab nepregătit. Fără să-i fi venit de la Poartă mazilirea pentru Matei, Vasile Lupu spera să o obțină după alungarea acestuia.

În înțelegere cu Gh. Rakoczy, Matei Basarab a întocmit un plan judicios prin care o parte din armata transalpină intervenea în Țara Românească iar altă parte înainta în Moldova pentru a pune domn pe Ioan Movilă. Desfășurarea luptei a fost oprită la sfîrșitul anului 1637 prin intervenția unui ceauș împărătesc care a transmis ordinul ca să se întoarcă. În această nouă situație Mahommed pașa nu mai interveni, iar sultanul Murad al IV-lea se deplasă pînă la Silistra și porunci menținerea

26. Cercetări istorice, p. 471.

27. Ibidem, p. 473.

28. N. Iorga, Studii și documente, vol. IV, p. CLXXXI.

29. Cercetări istorice, p. 483.

30. N. Iorga, Op. cit., vol. IV, p. CLXXVI. În decembrie 1637 contele Aşquert scria lui Questenbergh că Mahomed de Silistra primise poruncă să plece împotriva lui Matei Basarab ca să-l nimicească pe el și pe Rakoczy.

liniştii. Cu acest prilej, Matei Basarab a primit noi scrisori prin care i se întărea domnia.

În aceşti primi ani ai domniei, deosebit de grei, ameninţat din toate părţile, Matei Basarab a reuşit să-şi consolideze domnia stabilind relaţii statornice cu Transilvania. A înţeles în acelaşi timp că vechea reşedinţă de la Tîrgovişte corespunde mai bine intereselor sale politice.

Începînd cu anul 1635 documentele interne prezintă măsurile luate de Matei Basarab la Tîrgovişte. Documentele încep să se refere din nou la „ispravnicul scaunului Tîrgovişte”³¹ şi la „scaunul ot Tîrgovişte”. În acelaşi an, Matei Basarab, văzînd „plîsoarea săracilor care au vii la Tîrgovişte că s(e) asupresc de vini(riceri)” şi pentru că „s-au stricat legea altor domni bătrîni”, hotăra că „cine va fi viniricear, va lua vamă bani 30 şi plocon de nume bani 12, iar vas şi pîrpăr ori vin la pivniţă nu va plini, căci au fost iertaţi”³². Era un privilegiu important acordat orăşenilor, care se grăbeau să-l imortalizeze în piatră şi să-l facă cunoscut tuturor.

Alte documente încep să ateste un număr mai mare de vînzări şi întăriri de zapise. Bunea „logofătul de visterie”, cumpăra „vie în dealul Tîrgoviştei” împreună cu „livadă şi pomet şi cu cramă şi cu buţile şi cu tocitorile” pentru importanta sumă de 36.000 aspri şi o manta de gra”³³.

În 1636, trecînd spre Constantinopol, solul polon Krasinski observa că „plecînd din Buzău am putut să vedem la poalele munţilor ungureşti oraşul Tîrgovişte, unde mai înainte se afla reşedinţa obişnuită a domnilor munteni”, precizînd ştirea importantă că „ba chiar şi în aceste timpuri mai obişnuiesc să se retragă acolo uneori, mai ales la vreme de primejdie turcească”³⁴. Cu siguranţă că solul polon nu putea vedea Tîrgoviştea, dar cei care îl însoţeau au transmis intenţiile lui Matei Basarab. Tîrgoviştea revenea în actualitate, reafirmandu-şi în ochii contemporanilor avantajele aşezării ei strategice într-un moment cînd domnul era ameninţat dinspre sud şi est de Vasile Lupu şi turci.

Se poate trage concluzia că cel mai tirziu din 1635, atenţia domnului se îndreaptă spre vechea reşedinţă de la Tîrgovişte. Om calculat, el nu se hotărăşte să rupă dintr-odată cu reşedinţa din Bucureşti pentru a nu trezi noi bănueli. Se pregăteşte încet pentru această acţiune deosebit de importantă. Matei Basarab arăta că atunci cînd „au fost în zilele domniei mele la curgerea anilor 7146 (1637), cînd am stat în scaunul moşilor şi strămoşilor în Bucureşti... Catargeştii... au venit peste domnia mea cu sabie şi cu oaste din ţara Moldovei şi cu tătari şi cu atîta răutate aici în ţară, ca nişte oameni răi şi stricători de ţeară”³⁵. În acest

31. G. Potra, *Tezaurul documentar al judeţului Dimboviţa*, p. 171—172.
Funcţia aceasta era indeplinită de Cîrsteian vornicul de Boteni.

32. R. Gloglovan, M. Oproiu, *op. cit.*, p. 323—324, nr. 752.

33. G. Potra, *op. cit.* p. 179—180.

34. *Călători străini...*, vol. V.

moment de primejdie, Matei Basarab s-a retras spre Tîrgoviște și/o dată cu el „toată țara”³⁶.

După respingerea dușmanilor, Matei confiscă casele cu locul lor „din sus de Curtea domnească aproape de rîu” de la Ienache Catargi și le dăruiește vornicului Dragomir „pentru dreaptă și credincioasă slujbă ce au slujit domniei mele și țării prin pămînt străin și la Tîrigrad”³⁷. Prin această măsură dușmanii domnului erau înlăturați din oraș.

Probabil s-au petrecut și alte schimbări, căci începînd cu anul următor/a început activitatea logofătului Dumitru care va redacta numeroase acte „în scaunul cetății Tîrgoviște”³⁸.

La sfîrșitul acestei perioade/se ridică după mulți ani o nouă biserică, ctitorie a marelui sluger Dumitru Buzinca, avînd ca ispravnic pe „popa Arsene”³⁹. Era sfîrșitul unei perioade, dar și începutul alteia noi pentru orașul Tîrgoviște.

35. I.C. Filitti, *Arhiva Cantacuzino*, p. 214.

36. *Călători străini*, vol. V.

37. I.C. Filitti, *Op. cit.*, p. 214.

38. G. Potra, *op. cit.*, p. 186, 187—188, 190, 191—192 și *Arh. St. Buc.*, ms. 127, p. 345—345v.

39. R. Gioglovan, M. Oproiu, *op. cit.*, p. 107—108, nr. 200.